

factum est ut Gentibus Evangelium prædicaretur : quod et in Actibus Apostolorum manifestissime scribitur, cum dicant Apostoli Judæis, *Vobis primum oportuit prædicari verbum ; sed quoniam indignos vos judicatis, ecce convertimus nos ad Gentes* (Act. XIII, 46). Secundum ipsa etiam Domini testimonia, cum dicit, *Non sum missus nisi ad oves perditas domus Israel* ; et iterum, *Non est bonum panem filiorum mittere canibus* (*Matth. xv, 24, 26*). Quod Gentes si bene considerent, intelligunt ista sua fide, qua jam credunt omnia munda mundis, non se debere insultare his, si qui forte infirmi ex circumcissione fuerint¹ qui propter communicationem idolorum nullas omnino audeant carnes attingere.

LXXXIII. [Ib. xv, 46.] Quod autem dicit, *Ut minister sim Christi Jesu in Gentibus, consecrans Evangelium Dei, ut fiat oblatio Gentium acceptabilis, sanctificata in Spiritu sancto*, hoc intelligitur, ut offerantur Gentes Deo, tanquam acceptabile sacrificium, cum in Christum credentes per Evangelium sanctificentur : sicut et superius dicit, *Obsecro itaque vos, fratres, per misericordiam Dei*², ut exhibeatis corpora

¹ Omnes Mss., *infirmi ex se fuerint*.

² Hic desinit opusculum in editis Am. et Er. omissa Pro-

vestra hostiam vivam, sanctam, Deo placentem (*Rom. XII, 1*).

LXXXIV. [Ib. xvi, 17, 18.] Quod autem ait, *Obsecro vos, fratres, ut intendatis in eos qui dissensiones et scandala, præter doctrinam quam vos didicistis, faciunt*, de his intelligitur dicere, de quibus et ad Timotheum scripsit, dicens : « Sicut rogavi te, ut sustineres Ephesi, cum irem in Macedoniam, ut denuntiarem quibusdam ne aliter docerent, neque intenderent fabulis et genealogiis interminatis, quæ quæstiones magis præstant quam ædificationem Dei, quæ est in fide » (*1 Tim. I, 3, 4*); et ad Titum, « Sunt enim multi non subditi, vaniloqui et mentis seductores, qui maxime ex circumcissione sunt ; quos oportet refelli ; qui universas domos subvertunt, docentes quæ non oportet, turpis lucri gratia : dixit quidam ex ipsis proprius eorum propheta, Cretenses semper mendaces, male bestias, ventres pigri » (*Tit. I, 10-12*). Ad hoc enim refertur quod et hic ait, *Hi enim Christo Domino non serviunt, sed suo ventri* : de quibus alio loco dicit, *Quorum Deus venter est* (*Philipp. III, 19*).

positione octogesima quarta, quæ postrema est apud Lov. et apud omnes Mss.

De subsequenti opere, vide lib. 1, cap. 25, Retractationum, a col. 623, verbis, Epistolæ quæ ad Romanos, usque ad col. 624, verbis, scripsit ad Romanos. M.

S. AURELII AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

EPISTOLÆ AD ROMANOS

INCHOATA EXPOSITIO.

Tiber unus (a).

In quo salutatio tantummodo expeditur, et disputatur de peccato in spiritum sanctum.

1. In Epistola quam Paulus apostolus scripsit ad Romanos, quantum ex ejus textu intelligi potest, quæstionem habet talem : Utrum Judæis solis Evangelium Domini nostri Jesu Christi venerit propter merita operum Legis ; an vero nullis operum meritis precedentibus, omnibus Gentibus venerit justificatio fidei, quæ est in Christo Jesu, ut non quia justi erant homines, crederent ; sed credendo justificati, deinceps juste vivere inciperent. Hoc ergo docere intendit, omnibus venisse gratiam Evangelii Domini nostri

Jesu Christi. Quod propterea etiam gratiam vocari ostendit, quia non quasi debitum justis redditum est, sed gratuito datum. Coeperant enim nonnulli qui ex Judæis crediderant, tumultuari adversus Gentes, et maxime adversus apostolum Paulum, quod in circumcisis et Legis veteris vinculis liberos admittebat ad Evangelii gratiam, prædicans eis ut in Christum crederent, nullo imposito carnalis circumcissionis jugo. Sed plane tanta moderatione, uti nec Judæos superbiere permittat, tanquam de meritis operum Legis ;

ADMONITIO PP. BENEDICTINORUM.

In Mss. nostris non reperta est (præsens Expositio) : sed multis mendis purgata nunc fuit ope manuscripti Vaticani ; et recensita ad editiones Am. Er. et Lov.

Comparavimus præterea eas omnes editiones initio Retr. et Confess. t. 1, memoratas.

(a) scriptus circiter Christi annum 304, scilicet Augustino adhuc presbytero, ex Retract., lib. 1, cc. 25, 26.

nec Gentes merito fidei adversus Judæos infari, quod ipsi receperint Christum, quem illi crucifixerunt : tanquam enim, sicut alio loco dicit, pro ipso Domino legatione fungens (II Cor. v, 20), hoc est, pro lapide angulari (Ephes. ii, 20), utrumque populum tam ex Judæis quam ex Gentibus connectit in Christo per vinculum gratiæ, utrisque auferens omnem superbiam meritorum, et justificandos utrosque per disciplinam humilitatis associans.

2. Itaque Epistolam sic exorsus est : *Paulus servus Jesu Christi vocatus apostolus, segregatus in Evangelium Dei* (Rom. i, 1). Breviter in duobus verbis Ecclesiæ dignitatem a Synagogæ vetustate discernit. Ecclesia quippe ex vocatione appellata est, Synagoga vero ex congregatione. Convocari enim magis hominibus congruit, congregari autem magis pecoribus : unde greges proprie pecorum dici solent. Quanquam ergo plerisque Scripturarum locis ipsa Ecclesia grex Dei, et ovile Dei, et pecus Dei vocetur ; tamen cum in comparatione homines pecora dicantur, ad vitam veterem pertinent. Et apparet hujusmodi homines, non cibo sempiternæ veritatis, sed temporalium promissionum tanquam terreno pabulo esse contentos. *Paulus ergo servus Christi Jesu vocatus est apostolus ; quæ vocatio illum cooptavit Ecclesiæ. In Evangelium autem Dei segregatus est ; unde nisi a grege Synagogæ, si verborum latinorum significatio omni modo cum græca interpretatione concordat ?*

3. Sane Evangelium Dei, in quod segregatum se esse commemorat, commendat auctoritate Prophetarum : ut quoniam credentes Christum, in quorum numerum vocatus est, Judæis præposuerat, a quibus se dixerat segregatum, Gentes rursus jam non superbire admoneat. Siquidem de populo Judæorum fuerunt Prophetæ, per quos Evangelium, cujus fide credentes justificantur, ante promissum esse testatur : *Segregatus enim, inquit, in Evangelium Dei, quod ante promiserat per Prophetas suos* (Rom. i, 1, 2). Fuerunt enim et prophetæ non ipsius, in quibus etiam aliqua inveniuntur quæ de Christo audita cecinerunt, sicut etiam de Sybilla dicitur : quod non facile crederem, nisi quod poetarum quidam in Romana lingua nobilissimus antequam diceret ea de innovatione sæculi, quæ in Domini nostri Jesu Christi regnum satis concinere et convenire videantur, præposuit versum, dicens :

*Ultima Camel jam venit carminis ætas.
(Virg. Eclog. 4, v. 4.)*

Cumæum autem carmen Sibyllinum esse nemo dubitaverit. Sciens ergo Apostolus ea in libris Gentium inveniri testimonia veritatis, quæ etiam in Actibus Apostolorum loquens Athenensibus manifestissimo ostendit (Act. xvii, 28), non solum ait, *per Prophetas suos*, ne quis a pseudoprophetis per quasdam veritatis confessiones in aliquam impietatem seduceretur ; sed addidit etiam, *in Scripturis sanctis* : volens utique ostendere litteras Gentium superstitione idololatriæ plenissimas, non ideo sanctas haberi oportere, quia in eis aliquid quod ad Christum pertinet invenitur.

4. Et ne quisquam etiam prophetas aliquos romo-

SANCT. AUGUST. III.

tos atque alienos a gente Judæorum forte proferret, in quibus nullus simulacrorum cultus esset, quantum attinet ad simulacra quæ humana operatur manibus : nam simulacris phantasmatum suorum sectatores suos omnis error illudit : ne quis tamen aliqua hujusmodi proferens, quia ibi Christi nomen ostendat, eas potius sanctas Scripturas esse asserat, non eas quæ populo Hebræorum sunt divinitus creditæ, satis opportune mihi videtur adjungere, cum dixisset, *in Scripturis sanctis*, quod adjecit, *de Filio suo, qui factus est ei ex semine David, secundum carnem* (Rom. i, 3). David enim certe rex Judæorum fuit. Oportebat autem ut ex illa gente orientur Christi prænuntiatores Prophetæ, ex qua gente carnem assumpturus erat quem prænuntiabant. Occurrendum autem erat etiam illorum impietati, qui Dominum nostrum Jesum Christum secundum hominem tantummodo, quem suscepit, accipiunt ; divinitatem autem in eo non intelligunt ab universæ creaturæ communione discretam : velut ipsi Judæi, qui Christum filium David tantummodo esse opinantur, ignorantes excellentiam qua Dominus est ipsius David, secundum id quod est Filius Dei. Unde illos in Evangelio redarguit per prophetiam, quæ ipsius David ore prolata est. Quærit enim ab eis, quem ipse David Dominum appellat, quomodo filius ejus sit (Math. xxii, 42-45) : cui deberent utique respondere quod secundum carnem filius esset David, secundum divinitatem autem Filius Dei et Dominus ipsius David. Quod Paulus apostolus quia jam didicerat, posteaquam dixit, *in Evangelium Dei, quod ante promiserat per Prophetas suos in Scripturis sanctis de Filio suo, qui factus est ei ex semine David*, addidit, *secundum carnem* : ne hoc solum et totum in Christo esse arbitrentur, quod factus erat secundum carnem. Addendo ergo, *secundum carnem*, servavit divinitati dignitatem suam. Quæ non solum semini David, sed nec alicui angelicæ aut cujusvis excellentissimæ creaturæ generationi tribui potest ; quandoquidem ipsum est Verbum Dei, per quod facta sunt omnia. Quod Verbum ex semine David caro factum est, et habitavit in nobis (Joan. i, 1, 3, 14), non mutatum et conversum in carnem ; sed carne ut carnalibus congruenter appareret indutum. Quapropter Apostolus non solum eo verbo quod ait, *secundum carnem*, humanitatem a divinitate distinxit ; sed etiam illo quo ait, *factus est*. Non est enim factus secundum id quod Verbum Dei est. Omnia enim per ipsum facta sunt ; nec fieri cum omnibus posset per quem facta sunt omnia. Neque ante omnia factus est, ut per ipsum fierent omnia : ipso enim excepto, si ante illa jam factus esset, non essent illa omnia quæ per illum fierent ; nec possent vere dici facta omnia per ipsum, in quibus ipse non esset, si ipse etiam factus esset. Et ideo Apostolus cum factum diceret Christum, addidit, *secundum carnem* ; ut secundum Verbum quod est Filius Dei, non factam a Deo, sed natam esse monstraret.

5. Eumdem sane ipsum qui secundum carnem factus est ex semine David, prædestinatum dicit Filium Dei, in virtute ; non secundum carnem, sed secundum
(Soixante-six.)

Spiritum; nec quemlibet spiritum, sed *Spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum* (Rom. 1, 4). In resurrectione enim virtus morientis apparet, ut diceretur *prædestinatus in virtute secundum Spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum*. Deinde sanctificatio vitam novam fecit¹ quæ in Domini nostri resurrectione signata est. Unde idem apostolus alio loco dicit: *Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt querite, ubi Christus est in dextera Dei sedens* (Coloss. 3, 1). Potest quidem etiam sic esse ordo verborum, ut non ad *Spiritum sanctificationis* adjungamus quod ait, *ex resurrectione mortuorum*; sed ad id quod ait, *prædestinatus est*: ut ordo sit, *qui prædestinatus est ex resurrectione mortuorum*; cui ordini interposita sunt hæc, *Filius Dei in virtute secundum Spiritum sanctificationis*. Et nimirum iste ordo certior et melior videtur, ut sit filius David in infirmitate secundum carnem, Filius autem Dei in virtute secundum Spiritum sanctificationis. *Factus est ergo ex semine David*, id est, filius David ex mortali corpore, propter quod et mortuus est. *Prædestinatus est autem Filius Dei*, et Dominus ipsius David, *ex resurrectione mortuorum*. In quantum enim mortuus est, ad id pertinet quod est filius David; in quantum autem resurrexit a mortuis, ad id quod est Filius Dei, et Dominus ipsius David: sicut alibi idem apostolus dicit, *Nam et si mortuus est ex infirmitate, sed vivit in virtute Dei* (II Cor. xiii, 4); ut infirmitas pertineat ad David, vita vero æterna ad virtutem Dei. Ideoque in his ipsis verbis Dominum suum designat eum David, dicens: *Dixit Dominus Domino meo, Sede ad dexteram meam, donec ponam inimicos tuos sub pedibus tuis* (Psal. cix, 4). Ex eo enim quod resurrexit a mortuis, sedet ad dexteram Patris. Prædestinatum ergo ex resurrectione mortuorum, ut sederet ad dexteram Patris, videns in Spiritu David, non auderet dicere filium suum, sed Dominum suum. Unde et consequenter Apostolus hic adjungit, *Jesu Christi Domini nostri*, posteaquam dixit, *ex resurrectione mortuorum*; tanquam adnotans unde illum David Dominum suum potius quam filium esse testatus sit. Non autem ait eum *prædestinatum a mortuis, sed ex resurrectione mortuorum*. Non enim resurrectione ipsa sua Filius apparet Dei, propria illa et eminentissima dignitate qua etiam est caput Ecclesiæ, cum et cæteri mortui resurrecturi sint: sed Filius Dei prædestinatus est quodam principatu resurrectionis, quia ex resurrectione omnium mortuorum ipse prædestinatus est, id est, ut præ cæteris et ante cæteros resurgeret designatus. Ut quod hic positum est, *Filius Dei*, cum dixisset *prædestinatus est*, ad documentum valeat tantæ sublimitatis. Non enim sic prædestinari oportuit nisi Filium Dei, secundum quod est etiam caput Ecclesiæ: unde illum alio loco primogenitum ex mortuis appellat (Coloss. 1, 18). Eum enim decebat venire ad iudicium resurgentium, qui præcesserat ad exemplum: neque ad exemplum omnium resurgentium, sed ad exem-

plum eorum qui sic resurrecturi sunt, ut cum illo vivant et regnent in sempiternum; quorum etiam caput est, tanquam corporis sui. Ex ipsorum enim resurrectione etiam prædestinatus est, ut ipsis princeps fieret: cæterorum autem in sua conditione resurgentium non princeps, sed iudex est. Non itaque ex illorum mortuorum resurrectione prædestinatus est, quos est damnaturus. Prædestinatum enim esse ex resurrectione mortuorum, ut præcederet resurrectionem mortuorum, vult intelligi Apostolus: hos autem præcessit, qui ad ipsum cælestis regnum, quo eos præcessit, secuturi sunt. Propter quod non ait, *Qui prædestinatus est Filius Dei ex resurrectione mortuorum* Jesus Christus Dominus noster; sed, *ex resurrectione mortuorum Jesu Christi Domini nostri*: tanquam si diceret, *Qui prædestinatus est Filius Dei ex resurrectione mortuorum suorum*, hoc est, ad se pertinentium in vitam æternam; velut si interrogaretur, quorum mortuorum, et responderet, ipsius Jesu Christi Domini nostri. Ex resurrectione enim cæterorum mortuorum non est prædestinatus, quos non præcessit ad gloriam vitæ æternæ, non utique secuturos, quoniam ad pœnas suas impii resurrecturi sunt. Ergo ille tanquam Filius Dei unigenitus, etiam primogenitus ex mortuis *prædestinatus est, ex resurrectione mortuorum*. Quorum mortuorum, nisi *Domini nostri Jesu Christi*?

6. *Per quem accepimus*, inquit, *gratiam et apostolatam*. *Gratiam* cum omnibus fidelibus, *apostolatam* autem non cum omnibus. Et ideo si tantummodo apostolatam se diceret accepisse, ingratus exstitisset gratiæ, qua illi peccata dimissa sunt: tanquam enim meritis priorum operum accepisse apostolatam videretur. Optime itaque tenet ordinem causæ, ut nemo audeat dicere vitæ prioris meritis se ad Evangelium esse perductum: quando nec ipsi Apostoli, qui cæteris membris post caput corporis supereminent, accipere apostolatam proprie potuissent, nisi prius communiter cum cæteris gratiam, quæ peccatores sanat et justificat, accepissent. Quod autem subjungit, *Ad obediendum fidei in omnibus gentibus pro nomine ejus*; ad hoc dicit apostolatam se accepisse, ut obediatur fidei pro nomine Domini nostri Jesu Christi, hoc est, ut credant omnes Christo, et signentur in ejus nomine qui salvi esse cupiunt. Quam salutem non solis Judæis, sicut nonnulli qui ex ipsis crediderant arbitrabantur, venisse jam ostendit, cum ait, *in omnibus gentibus: in quibus estis*, inquit, *et vos vocati Jesu Christi* (Rom. 1, 5, 6), id est, ut et vos sitis ejus Jesu Christi, qui omnium gentium salus est, quantum non in numero Judæorum, sed in numero cæterarum gentium sitis inventi.

7. Huc usque dixit ipse quis esset qui scribit *Ei* stolam. Est enim qui scribit *Epistolam, Paulus servus Jesu Christi, vocatus apostolus, segregatus in Evangelium Dei*. Sed quia occurrebat, *Quod Evangelium?* respondit, *Quod ante promiserat per Prophetas suos in Scripturis sanctis de Filio suo*. Item quia occurrebat, *De quo Filio suo?* respondit, *Qui factus est ei ex se-*

¹ *Vaticanus Ms., Deinde sanctificatio nostram vitam novam fecit.*

in me David secundum carnem, qui predestinatus est Filius Dei in virtute secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum Domini nostri Jesu Christi. Et quasi diceretur, Quomodo tu ad eum pertines? respondit, *Per quem accepimus gratiam et apostolatam, ad obediendum fidei in omnibus gentibus pro nomine ejus.* Item quasi diceretur, Quæ igitur causa est ut scribas ad nos? respondit, *In quibus estis et vos vocati Jesu Christi.* Nunc deinde adjungit ex more epistolæ quibus scribat: *Omnibus, inquit, qui sunt Romæ, dilectis Dei, vocatis sanctis.* Etiam hic significavit benignitatem Dei potius quam meritum illorum. Non enim ait, diligentibus Deum; sed, *dilectis Dei.* Prior enim dilexit nos ante omnia merita, ut et nos eum dilecti diligeremus (I Joam. iv, 19). Unde etiam addidit, *vocatis sanctis.* Quanquam enim sibi quis tribuat quod vocanti obtemperat, nemo potest sibi tribuere quod vocatus est. *Vocatis autem sanctis,* non ita intelligendum est, tanquam ideo vocati sint, quia sancti erant; sed ideo sancti effecti, quia vocati sunt.

8. Restat ergo ut salutem dicat, ut compleatur usitatum epistolæ principium, tanquam ille illis salutem. Pro eo autem ac si diceret salutem, *Gratia,* inquit, *vobis et pax a Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo (Rom. 1, 7).* Non enim omnis gratia est a Deo. Nam et iudices mali præbent gratiam in accipiendis personis aliqua cupiditate illecti, aut timore perterriti. Neque omnis pax Dei est, vel ab illo: unde ipse Dominus discernens ait, *Pacem meam do vobis;* adjungens etiam et dicens non se talem pacem dare, qualem dat hic mundus (Joan. xiv, 27). Gratia est ergo a Deo Patre, et Domino nostro Jesu Christo, qua nobis peccata remittuntur, quibus adversabamur Deo¹. Pax vero ipsa qua reconciliamur Deo. Cum enim per gratiam remissis peccatis assumptæ fuerint inimicitie, restat ut pace adhæreamus illi, a quo nos sola peccata dirimebant: sicut propheta dicit, *Non gravabit aures, ut non audiat; sed peccata vestra inter vos et Deum separant (Isai. lxx, 1 et 2).* Quibus remissis per fidem Domini nostri Jesu Christi, nulla separatione interveniente pax erit.

9. Fortasse autem quisque miretur quomodo intelligenda sit justitia iudicis Dei, cum gratiam præbet ignoscendo peccatis. Sed hoc plane justum est apud Deum; quia vere justum est ut ii quos peccatorum suorum pœnitet, eo tempore quo nondum pœnarum manifestus terror apparet, misericorditer separentur ab eis qui defensiones peccatorum suorum pertinaciter exquirentes, nulla pœnitentia corrigi volunt. Injustum est enim ut cum his illi ad consortium pœnale copulentur, qui vocantem Deum non spreverunt, et peccantes displicuerunt sibi, ut quemadmodum ille peccata eorum, sic etiam ipsi odissent sua. Ea enim demum est humanæ justitiæ disciplina, non in se amare nisi quod Dei est, et odisse quod proprium est; nec approbare peccata sua, nec in eis alium improbare, sed seipsum; nec putare satis sibi esse ut sua peccata displiceant, nisi etiam vigilantissima deinceps

intentione vitentur; nec in eis vitandis vires suas estimare sufficere, nisi divinitus adjuvetur. Justum est ergo apud Deum ut ignoscatur talibus quæcumque antea commiserunt, ne, quod injustissimum est, cum eis qui tales non sunt confundantur atque misceantur. Quapropter et quia talibus non ignoscitur, justitia Dei est: et quia ignoscitur, gratia est. Justa est ergo gratia Dei, et grata justitia, cum in eo quoque etiam pœnitentiæ meritum gratia præcedat, quod neminem peccati sui pœniteret, nisi admonitione aliqua vocationis Dei.

10. Porro justitiæ divinæ tanta constantia est, ut cum posita spiritualis et sempiterna pœnitenti fuerit relaxata, pressuræ tamen cruciatusque corporales, quibus etiam martyres exercitatos novimus; postremo mors ipsa, quam peccando meruit nostra natura, nulli relaxetur. Quod enim etiam justi homines et pii, tamen exsolvunt ista supplicia, de justo Dei iudicio venire credendum est. Ipsa est quæ in sacris Scripturis etiam disciplina nominatur, quam nemo justorum effugere sinitur. Neminem quippe excepit, cum diceret: *Quem enim diligit Deus, corripit, flagellat autem omnem filium quem recipit (Hebr. xii, 6).* Unde etiam ipse Job, qui propterea tam multa illa passus est, ut hominibus quis vir esset, et quantus Dei servus, eluceret, pœnas tamen corporis pro peccatis suis se exsolvere sæpe testatur. Petrus quoque apostolus exhortans fratres ad perferendas pro Christi nomine passiones, ita loquitur: « Nemo autem vestrum patiatu'r quasi homicida, aut fur, aut maledicus, aut curas alienas agens: si vero quasi christianus, non erubescat; glorificet autem Deum in isto nomine, quia tempus inchoationis iudicii a domo Dei: si autem initium a nobis, quis finis eorum qui non credunt Evangelio Dei? et si justus quidem vix salvus sit, peccator et impius ubi pœniterent? (I Petr. iv, 15-18)? Manifeste ostendit easdem ipsas passiones quas justis patiuntur, ad iudicium Dei pertinere; quod inchoari dixit ex domo Dei, ut inde conjiciatur quantæ impis future servantur. Unde etiam ipse Paulus ad Thessalonicenses dicit: « Ita ut nos ipsi de vobis gloriemur in Ecclesiis Dei, pro vestra patientia et fide in omnibus persecutionibus vestris, et pressuris quas sustinetis in exemplum justis iudicii Dei » (II Thess. i, 4, 5). Quod omnino ad illud respicit, quod ait Petrus tempus esse inchoationis iudicii a domo Dei: et illud quod de propheta interposuit, *Et si justus vix salvus erit, peccator et impius ubi pœniterent (Prov. xi, 31)?* Unde mihi videtur etiam illa quæ per Nathan prophetam regi David comminatus est Deus, quanquam statim ignoverit pœnitenti, propterea tamen accidisse omnia (II Reg. xii), ut demonstraretur illam veniam spiritualiter datam propter futurum iudicium pœnarum, quod expectat eos qui hoc tempore corrigi nolunt. Dicit enim et alibi Petrus: *Propter hoc enim et mortuis evangelizatum est, ut iudicentur quidem secundum hominem in carne, vivant autem secundum Deum in spiritu (I Petr. iv, 6).* Hoc dixi, ut ostenderem quantum possem, et quantum opportuni-

¹ Vaticanus Ms., *aversabamur a Deo.*

tas presentis loci Scripturarum sinit, non sic accipiendam gratiam et pacem Dei, cum dicitur, ut existiment homines a justitia Domini posse discedere. Nam et ipsam pacem cum promitteret Dominus, ait: *Hæc dixi, ut in me pacem habeatis, in mundo autem pressuram* (Joan. xvi, 33). Sed tribulationes et molestiæ cum per justitiam Dei redduntur peccatis, bonos et justos, et quibus jam plus peccata ipsa displicent quam ulla corporis pœna, non reflectunt ad peccandum, sed ab omni labe penitus purgant. Pax enim perfecta etiam corporis suo tempore dabitur¹, si nunc pacem quam Dominus per fidem dare dignatus est, inconcussa spiritus noster atque incommutabiliter teneat.

11. Quod autem Apostolus gratiam et pacem a Deo Patre et Domino nostro Jesu Christo dicit, non adjuvans etiam Spiritum sanctum; non nili alia ratio videtur, nisi quia ipsum donum Dei Spiritum sanctum intelligamus: gratia porro et pax, quid aliud est quam donum Dei? Unde nullo modo dari hominibus gratia potest qua liberamur a peccatis, et pax qua reconciliamur Deo, nisi in Spiritu sancto. Et ideo ipsa Trinitas pariterque incommutabilis unitas in ista salutatione cognoscitur. Quod propterea maxime credo, quoniam excepta Epistola quam ad Hebræos scripsit, ubi principium saluatorium de industria dicitur omisisse, ne Judæi qui adversus eum pugnaciter oblatrabant, nomine ejus offensi vel inimico animo legerent, vel omnino legere non curarent, quod ad eorum salutem scripserat: unde nonnulli eam in canonem Scripturarum recipere timuerunt: sed quoquo modo se habeat ista quæstio, excepta hac Epistola, cæteræ omnes quæ nulla dubitante Ecclesia Pauli apostoli esse firmantur, talem continent salutationem; nisi quod ad Timotheum in utraque interponit misericordiam. Nam ita scribit: *Gratia, misericordia, pax a Deo Patre, et Jesu Christo Domino nostro* (I et II Tim. 1, 2). Quo enim familiaris, eo dulcius quodammodo scribens ad Timotheum, id verbum interposuit, quo plane aperitur atque ostenditur non meritis operum priorum, sed secundum misericordiam Dei nobis dari Spiritum sanctum, ut et peccatorum abolitio fiat, quibus se jungebamur a Deo; et reconciliatio, ut illi in hæreamus.

12. Nec aliæ Apostolorum Epistolæ, quas usus ecclesiasticus recipit, parum nos admonent de ista Trinitate in principiis suis. Nam Petrus ita dicit, *Gratia vobis et pax adimpleatur*: deinde statim subjicit, *Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi* (I Petr. 1, 2 et 3). Ut per gratiam et pacem Spiritu sancto intellecto, Patris et Filii commemoratio animum de Trinitate commoneat. Et in alia sic ait: *Gratia vobis et pax multiplicetur in recognitione Dei et Christi Jesu Domini nostri* (II Petr. 1, 2). Joannes autem nescio quam ob causam omisit tale principium; sed plane Trinitatis commemorationem nec ipse neglexit, pro gratia et pace, societatem interponens: *Quod ergo vidimus, inquit, nuntiamus et vobis, ut et vos societatem habeatis nobiscum, et societas nostra sit cum Patre et*

Filio ejus Jesu Christo (I Joan. 1, 3). In secunda vero illis quæ ad Timotheum sunt consonat, dicens, *Sit vobiscum gratia, misericordia, pax a Deo Patre et Jesu Christo Filio Patris* (II Joan. 1, 3). In tertiæ principio de Trinitate penitus tacetur, credo, quod sit omnino brevissima. Sic enim incipit: *Senior Gaius dilectissimo, quem ego diligo in veritate* (III Joan. 1, 1). Quam veritatem pro ipsa Trinitate positam puto. Judas nominato Deo Patre et Domino Jesu Christo, ad intelligendum Spiritum sanctum, hoc est donum Dei, tria verba ponit; sic quippe incipit, *Judas Jesu Christi servus, frater autem Jacobi, in Deo Patre dilectis, et Jesu Christo conservatis et vocatis, misericordia vobis, et pax et charitas adimpleatur* (Judæ 1, 1). Gratia enim et pax sine misericordia et charitate intelligi non potest. Jacobus autem usitatissimum exordium fecit Epistolæ, ita scribens: *Jacobus Dei et Domini nostri Jesu Christi servus, duodecim tribubus quæ sunt in dispersione, salutem* (Jacobi 1, 1). Credo, considerans salutem non esse nisi in dono Dei², ubi gratia et pax. Et quanquam autem hoc verbum nominaverit Deum et Dominum nostrum Jesum Christum; tamen quia nulla gratia et nulla pace salvi fiunt homines, nisi quæ est a Deo Patre et Domino Jesu Christo, sicut Joannes in tertia veritate, sic iste salutem pro ipsa Trinitate posuisse mihi videtur.

13. Quo loco prorsus non arbitrari prætereundum, quod pater Valerius animadvertit admirans in quorundam rusticorum collocatione. Cum enim alter alteri dixisset, *Salus*, quæsit ab eo qui et latine nosset et punice, quid esset *Salus*: responsum est, *Tria*. Tum ille agnoscens cum gaudio salutem nostram esse Trinitatem, convenientiam linguarum non fortuito sic souisse arbitratus est, sed occultissima dispensatione divinæ providentiæ: ut cum latine nominatur *Salus*, a Punicis intelligantur *Tria*; et cum Punici lingua sua *Tria* nominant, latine intelligatur *Salus*. Chananzæ enim, hoc est, Punica mulier, de finibus Tyri et Sidonis egressa, quæ in Evangelio personam Gentium gerit, salutem petebat filiz suæ, cui responsum est a Domino: *Non est bonum panem filiorum mittere canibus*. Quod crimen objectum illa non negans, tanquàm de confessione peccatorum impetratura salutem filiz, hoc est novæ vitæ suæ: *Ita*, inquit, *Domine, nam et canes edunt de micis quæ cadunt de mensa dominorum suorum* (Matth. xv, 22-27). *Tria* enim mulieris lingua *Salus* vocantur: erat enim Chananzæ. Unde interrogati rustici nostri quid sint, panice respondentes *Chanani*, corrupta scilicet, sicut in talibus solet, una littera, quid aliud respondent quam, Chananzæ? Petens itaque salutem, Trinitatem petebat: quia et Romana lingua, quæ in salutis nomine Trinitatem Punice sonat, caput Gentium inventa est in adventu Domini; et diximus Chananzæam mulierem, Gentium sustinere personam. Panem autem appellans Dominus id ipsum quod a muliere petebatur, quid aliud quam Trinitati attestatur? Namque alio loco eandem Trinitatem in tribus panibus intelligendam

¹ Sic Vaticanus Ms. At editi, *roborabitur*.

² Vaticanus Ms., *in domo Dei*.

esse, apertissime docet. Sed hæc verborum consonantia, sive provenierit, sive provisa sit, non pugnaciter agendum est ut ei quisque consentiat, sed quantum interpretantis elegantiam hilaritas audientis admittit.

14. Illud sane magna intentione animi considerandum, et totis viribus pietatis amplectendum satis apparet, quoniam si gratia et pax ad implendam Trinitatis commemorationem sic ab Apostolo ponitur, ac si Spiritum sanctum nominasset; ille peccat in Spiritum sanctam, qui desperans, vel irridens atque contemnens prædicationem gratiæ per quam peccata delinquant, et pacis per quam reconciliamur Deo, detrectat agere penitentiam de peccatis suis, et in eorum impia atque mortifera quadam suavitate perdurandum sibi esse decernit, et in finem usque perdurat. Quod ergo ait Dominus, dimitti homini, si verbum dixerit adversus Filium hominis: si autem verbum dixerit adversus Spiritum sanctum, non ei dimitti, neque hic, neque in futuro sæculo, sed eum esse æterni peccati, non negligenter audiendum est. Constituamus enim aliquem latine linguæ ignarum, cum illo audiente pronuntiatus fuerit ab aliquo Spiritus sanctus, querere quid rerum significetur sub isto syllabarum sono; ab aliquo autem deceptore vel irrisore impio responderi aliquid aliud, quodlibet vile et abjectum, ut querentem decipiat, sicut a talibus fieri solet ridendi gratia; illum autem per ignorantiam contempisse hoc nomen, dum nescit quid significet, et aliqua etiam in hoc convicia jactitasse: neminem esse arbitror tam vanum et inconsideratum, qui hunc hominem ullo crinine impietatis aspergat. At contra, si tacito nomine res ipsa verbis quibus potest ad querentis intelligentiam perducatur, tam vero contumeliose in tantam sanctitatem vel verba vel facta protulerit, reus tenebitur. Quæ cum ita sint, manifestum esse arbitror, eum qui hoc nomine audito, aliam pro alia rem significari putaverit; et adversus eam rem quam significari hoc nomine credidit, verbum dixerit: non hunc sic peccare, ut adversus Spiritum sanctum verbum dixisse judicetur. Ita quoque, si quisquam querens quid sit Spiritus sanctus, audiat ab imperito hunc esse Filium Dei per quem facta sunt omnia, qui etiam certa opportunitate temporis de Virgine natus sit, et occisus sit a Judæis, et resurrexerit, quibus auditis vel neget vel irrideat quæ dicta sunt: non eum sic teneri putandum est, ac si verbum adversus Spiritum sanctum dixerit; sed potius adversus Filium Dei, vel Filium hominis, sicut et vocari et esse dignatus est. Non enim quid sit imperito per vocem propositum, sed per rationem expositum, considerandum est. Quia ille cum maledicta proferret, ei utique maledicebat quem sibi enarratum in cogitatione intuebatur. Quodlibet autem vocaretur, utrum res ipsa veneranda, an neganda, vel vituperanda esset, hoc queritur. Hoc modo etiam si quispiam querat quis est Jesus Christus; et ea querenti respondeantur quæ non in Filium Dei, sed potius in Spiritum sanctum conveniant, quibus auditis ille blasphemet: non utique adversus Filium, sed adversus Spiritum san-

ctum verbum dixisse tenebitur.

15. Sed si transitorie ac negligenter attenderimus quod dictum est, *Si quis verbum dixerit adversus Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc sæculo, neque in futuro (Math. xii, 32)*; quis inveniri poterit cui veniam peccatorum dederit Deus? Nam et Pagani qui appellantur, etiam nunc totam nostram religionem, quia jam ferro et caedibus prohibentur, maledictis contumeliosisque insectantur; et quidquid de ipsa Trinitate dicimus, negando et blasphemando contemnunt. Non enim excipiunt sibi Spiritum sanctum quem venerentur, ut in cætera sævant; sed si nullo adversus omnia quæcumque sollicitè de trina Dei majestate loquimur, quanto possunt furore impietatis oblatrant. Nam neque de ipso Deo Patre digna sentiunt, quem partim penitus negant, partim sic fatentur, ut de illo falsa fingendo, non utique illum, sed sua figmenta venerentur. Multo magis ergo quod de Filio Dei, vel de Spiritu sancto dicimus, suo impio more deridere, quam nostra pia societate colere maluerunt. Quos tamen, quantum possumus, adhortamur ad Christum cognoscendum, et per ipsum Patrem Deum¹, summoque et vero Imperatori militandum esse suademus; eosque promissa impanitate præteritorum omnium peccatorum invitamus ad fidem. Qua in re satis judicamus, etiam si quid adversus Spiritum sanctum in sua sacrilega superstitione dixerunt, cum christiani facti fuerint, sine ulla caligine dubitationis ignosci. Judæi vero quales adversus Spiritum sanctum fuerint, testis est Stephanus, quem ipso Spiritu sancto plenum lapidaverunt, cum illa omnia quæ in eos dixit, ipse Spiritus dixerit. In quibus verbis apertissime dictum est Judæis, *Vos semper resististis Spiritui sancto (Act. vii, 51)*. In illo tamen numero Judæorum resistentium Spiritui sancto, et non ob aliud Stephanum vas ejus, nisi quod ipse eo plenus erat, lapidantium, etiam Paulus apostolus erat, in manibus omnium quorum vestimenta servabat: quod ipse sibi postea etiam penitendo increpat, eo ipso Spiritu jam plenissimus, cui primo inanissimus resistebat, et paratus jam lapidari pro talibus dictis, qualium prædicatorem ipse lapidaverat. Quid Samaritani? nonne ita Spiritui sancto adversantur, ut ipsam prophetiam penitus conentur extinguere, quæ per Spiritum sanctum ministrata est? Quorum tamen saluti et ipse Dominus attestatur, in eo qui de decem leprosis mundatis solus reversus est ut ageret gratias, cum esset Samaritanus (*Luc. xvii, 15, 16*); et in illa muliere, cum qua ad puteum sexta hora locutus est, vel eis qui per illam crediderunt (*Joan. iv, 7-42*). Post Domini autem ascensionem, sicut in Actibus Apostolorum scriptum est, quanta gratulatione sanctorum recipit Samaria verbum Dei? Simonem quoque magum arguens Petrus apostolus, quod tam male de Spiritu sancto senserit, ut eum venalem putans pecunia sibi emendum posuisset; non tamen ita de illo desperavit, ut venis-

¹ Vaticanus Ms., *quæcumque de trina: omnino, sollicitè.*

² Vaticanus Ms., *et per ipsum Patri Deo manucque.*

locum nullum relinqueret : nam benigne etiam ut eum pœnitenter admonit (Act. viii, 9-22). Ipsa denique catholica Ecclesiæ tam insignis auctoritas, quæ in eodem dono Spiritus sancti omnium sanctorum mater toto secunda orbe diffunditur, cui unquam hæretico vel schismatico spem liberationis, si se corrigat, amputavit? cui placandi Dei aditum clausit? Nonne omnes ad ulçera sua, quæ superbo fastidio reliquerunt, cum lacrymis revocat? Quis vero vel de principibus, vel de gregibus hæreticorum invenitur ¹, qui non adversetur Spiritui sancto? Nisi forte quisquam tam perverse sentit, ut arbitretur eum teneri reum qui adversus Spiritum sanctum aliquid dixerit; eum vero qui adversus Spiritum sanctum multa fecerit, non teneri. Qui autem tanta evidentia contra Spiritum sanctum pugnant, quam illi qui adversus Ecclesiæ pacem superbissimis contentionibus sæviant? Sed si de verbis quæstio est, quæro utrum nihil dicant adversus Spiritum sanctum, cum alii eum, quod ad ipsum proprie pertinet, omnino non esse asseverent; sed ita esse unum Deum, ut idem ipse Pater, idem ipse Filius, idem ipse Spiritus sanctus appelletur (a). Alii fateantur quidem esse Spiritum sanctum; sed æqualem Filio, vel omnino esse Deum negent (b). Alii unam quidem et eandem Trinitatis substantiam esse fateantur, sed de ipsa divina substantia tam impie sentiant, ut eam commutabilem et corruptibilem putent; ipsumque Spiritum sanctum, quem Dominus discipulis se missorum esse promisit, non quinquagesimo die post ejus resurrectionem, sicut Apostolorum Acta testantur (Id. ii, 1-4), sed post trecentos fere annos per hominem venisæ confingant (c). Alii similiter adventum ejus, quem tenemus, negent; et eum prophetas in Phrygia, per quos tanto post loqueretur, elegisse contendant (d). Alii Sacramenta ejus exsufflent, et baptizatos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, denuo baptizare non dubitent (e). Sed ne pergam per singula, quæ sunt innumerabilia, his certe omnibus quos pro tempore breviter attigi, ad sponsam Christi redeuntibus, et errorum atque impietatem penitendo damnantibus, nulla catholica disciplina neganda Ecclesiæ pacem, et claudenda viscera misericordiæ judicavit.

16. Quod si quisquam tunc putat verbum dici adversus Spiritum sanctum, cum ab eo dicitur cui jam per Baptismum dimissa sunt peccata; attendat nec talibus per Ecclesiæ sanctitatem auferri penitentis locum. Si enim propterea credit non dari veniam ei, quia gratia fidei Sacramentisque fidelium jam perceptis non potest dici peccasse ignorantia : videat aliam causam esse, cum dicitur propterea non ignosci, quia non ignorantis tempore peccatum est; et aliam causam esse, cum dicitur propterea non ignosci, quia verbum dixit adversus Spiritum sanctum. Si enim sola

ignorantia veniam meretur, et ignorantia non accipitur nisi antequam quisque fuerit baptizatus; non solum si adversus Spiritum sanctum, sed etiam si adversus Filium hominis post Baptismum dixerit verbum; et omnino si qua fornicatione, vel homicidio, vel ullo flagitio, aut facinore post Baptismum sese maculaverit, non potest penitendo curari. Quod qui senserunt exclusi sunt a communione catholica; et tunc judicatum est eos in illa crudelitate, divinæ misericordiæ participes esse non posse. Si autem illud solum, quod adversus Spiritum sanctum dicitur, sine venia esse post acceptum Baptismum putatur: primo Dominus cum inde loqueretur, nullum tempus excepit, sed regulariter ait, *Qui dixerit verbum adversus Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc sæculo, neque in futuro*. Deinde Simon, quem paulo ante commemoravi, jam Baptismum acceperat, cum Spiritum sanctum turpissimo mercatui subditum credidit: cui correpto a se Petrus tamen consilium ponitendi dedit. Quid autem de iis qui cum Baptismi sacramenta pueri vel etiam infantes perceperint, postea negligenter educati, per ignorantis tenebras vitam turpissimam ducunt, nescientes omnino quid christiana disciplina jubeat aut vetet, quid polliceatur, et quid minetur, quid credendum, quid sperandum, quid diligendum sit; num audebimus peccata eorum propterea non ignorantis deputare, quia baptizati peccaverunt, cum omnino ignorantes, et omnino, quemadmodum dicitur, ubi caput haberent nescientes ¹, in magno errore peccaverint?

17. Quod si eo tempore cum scientia quisque peccasse dicatur, quo scit malum esse quod facit, et tamen facit; cur hoc in Spiritum sanctum solum, non etiam in Dominum Jesum Christum irremissibile judicatur? Aut si hoc ipsum esse creditur peccare, vel verbum dicere adversus Spiritum sanctum, quodlibet peccatum cum scientia committere; ut quidquid homines ignorando peccant, in Filium peccare; quidquid autem scientes peccant, in Spiritum sanctum peccare judicentur: quæro quis nesciat malum esse, verbi gratia, corrumpere pudicitiam uxoris alienæ, vel eo ipso certe quod hoc in sua conjugis nollet peti; aut fraudare quæquam in negotio, aut circumvenire mendacio, aut opprimere testimonii falsitate, aut auferendæ rei ejus causa insidiari, et occidere quempiam; et si quid omnino est quod sibi ab altero fieri non vult, et si fieri senserit, toto corde iudicantem accusat? Aut si hæc ab ignorantibus fieri dicimus, quid invenimus in quo scientes homines peccare videantur? Restat ergo ut, si hoc est peccare in Spiritum sanctum, peccare cum scientia, illis peccatis quæ commemoravi negetur penitendi locus; quoniam peccato in Spiritum sanctum omnem spem veniæ Dominus amputavit: quod si regula christiana respuit, omnesque illos qui sic peccant, ad correctionem vite vocare non cessat; adhuc quærendum est quid sit peccare in Spiritum sanctum, cui peccato venia nulla conceditur.

¹ Editi, *de regibus hæreticorum inveniretur*. At Vaticanus Ms., *de gregibus hæreticorum inveniretur*.

(a) Sabelliani.

(b) Ariani.

(c) Manichæi.

(d) Cathaphryges.

(e) Donatistæ.

¹ Ms. Vaticanus, *ubi caput haberetur, nescientes*.

18. An forte non est dicendus cum scientia peccare, qui peccatum ipsum malum esse novit, et tamen Deum voluntatemque ejus ignorans peccat? Hoc enim videtur ad Hebræos dicere, cum dicit: *Voluntarie enim peccantibus nobis postquam accepimus scientiam veritatis, non adhuc relinquitur pro peccatis sacrificium* (Hebr. x, 26). Parum enim erat, si tantummodo diceret, *Voluntarie peccantibus nobis, nisi adderet, postquam accepimus scientiam veritatis; in qua utique Deus voluntasque ejus cognoscitur. Quæ scientia videtur congruere dominicæ illi sententiæ, cum ait: Servus ignorans voluntatem domini sui, et faciens digna plagis, vapulabit pauca; servus autem sciens voluntatem domini sui, et faciens digna plagis, vapulabit multa* (Luc. xii, 47, 48). Ut hoc putemus dictum esse, quod dictum est, *vapulabit pauca*; tanquam si diceret, leviter emendatus ad veniam pertinebit; in eo vero quod dictum est, *vapulabit multa*, sempiternum supplicium intelligatur, quod minatur peccantibus in Spiritum sanctum, quibus dicit nunquam posse dimitti peccatum: ut hoc sit peccare in Spiritum sanctum, cognita Dei voluntate peccare. Quod si ita est, cogitari oportet et discuti prius quando cognoscatur voluntas Dei. Nonnulli enim et ante perceptum Baptismi sacramentum cognoverunt eam. Nam et Cornelius centurio voluntatem Dei utique apostolo Petro docente cognovit, et ipsum Spiritum sanctum manifestissimis coactestantibus signis, antequam baptizaretur, accepit: quanquam non ideo Sacramenta illa contempserit, sed multo certius baptizatus sit; ut etiam ipsa sacrosancta signacula, quorum res in eo præcesserat, ad perficiendam scientiam veritatis percipere nullo modo moraretur (Act. x). Multi autem nec post acceptum Baptismum curant cognoscere voluntatem Dei. Quapropter quisquis ante Baptismum cognita Dei voluntate peccaverit, non possumus dicere, aut ullo modo credere cum ad Baptismum accesserit, non ei dimitti omnia quæcumque peccavit. Huc accedit quod voluntas Dei in diligendo Deo et proximo breviter insinuetur credentibus, ita ut in his duobus præceptis tota Lex pendeat, et omnes Prophetæ (Matth. xxii, 37-40). Dilectionem autem proximi, id est, dilectionem hominis usque ad inimici dilectionem, nobis Dominus ipse commendat (Matth. v, 44): et videmus quam multi jam baptizati, et vera esse ista fateantur, et tanquam Domini præcepta venerentur; cum autem perpassi fuerint aliqujus inimicitias, ita rapiuntur animo ad ulciscendum, et tantis inardescunt facibus odiorum, ut nec prolato et recitato Evangelio placari possint: et talibus hominibus jam baptizatis Ecclesiæ plenæ sunt; quos tamen spirituales viri fraterne admonere non cessant, et in spirita lenitatis instanter instruunt (Galat. vi, 1), ut hujusmodi tentationibus occurrere ac resistere parati sint, et magis diligant in Christi pace regnare, quam de inimici oppressionem letari. Quod inaniter fieret, si talium peccatorum nulla spes veniæ, nulla pœnitentiæ medicina remaneret. Et certe cavent qui hoc sentiunt, ac David patriarcham

divina electione probatum atque laudatum, ignorasse affirmant voluntatem Dei, cum aliene conjugis amore percussus, etiam maritum ejus decipiendum necandumque curavit: de quo tamen scelere cum esset primo sua, deinde propheta voce damnatus, ponitendi humilitate, et peccati confessione liberatus est. Sed plane vapulavit multa (II Reg. xi, xii), et exemplo suo docuit intelligi, non ad sempiternam pœnam, sed ad severiorem disciplinam pertinere quod dictum est a Domino, *Qui autem novit voluntatem Domini sui, et facit digna plagis, vapulabit multa*.

19. Nam et illud ad Hebræos qui diligentius pertractant, sic intelligunt, ut non de sacrificio contribulati per pœnitentiam cordis accipiendum sit quod dictum est, *Non adhuc pro peccatis relinquitur sacrificium; sed de sacrificio de quo tunc loquebatur Apostolus, id est, holocausto Dominicæ passionis, quod eo tempore offert quisque pro peccatis suis, quo ejusdem passionis fide dedicatur, et Christianorum fidelium nomine baptizatus imbuatur: ut hoc significaverit Apostolus, non posse deinceps eum qui peccaverit, iterum baptizando purgari. Quo intellectu non intercluditur pœnitendi locus: ita sane, ut eos qui nondum baptizati sunt, nondum plenam scientiam veritatis accepisse fateamur. Ex quo conficitur ut omnis qui scientiam veritatis accepit, etiam baptizatus intelligatur. Non autem omnis baptizatus etiam scientiam veritatis accepit, propter quorundam posteriorum proventum vel miserabilem negligentiam: et tamen illud sacrificium de quo loquebatur, id est, holocaustum Domini, quod tunc pro unoquoque offertur quodammodo, cum ejus nomine in baptizando signatur, iterum si peccaverit, offerri non potest. Non enim possunt denuo baptizari qui semel baptizati sunt, quamvis etiam post Baptismum per ignorantiam veritatis peccaverint. Ita fit ut quoniam sine Baptismo nemo recte dicitur accepisse scientiam veritatis, omnis qui accepit eam, non ei relinquatur pro peccatis sacrificium, hoc est, non possit denuo baptizari: nec tamen omnis qui non accepit per doctrinam scientiam veritatis, debeat arbitrari posse pro se illud offerri sacrificium, si jam oblatum est; id est, si jam ejusdem veritatis per Baptismum sacramenta percepit, non potest iterum baptizari. Tanquam si dicremus omnem hominem non esse quadrupedem, non ideo tamen omne animal quod homo non est, etiam quadrupes esse. Eos enim qui jam baptizati fuerint, curari melius dicimus per pœnitentiam, non renovari: quia renovatio in Baptismo est. Ubi quidem operatur pœnitentia, sed tanquam in fundamento. Manente itaque fundamento, recurari ædificium potest: si autem fundamentum iterare quis voluerit, totum ædificium subvertat necesse est. Propterea hoc dicit Hebræus, qui ex novo Testamento ad sacerdotium vetus declinasse videbantur: *Idcirco remittentes, inquit, initii Christi verbum, in consummationem respiciamus, non iterum jacientes fundamentum pœnitentiæ a mortuis operibus, et fidei in Deum, luacri doctrinæ, impo-**

ditionis manus, resurrectionis etiam mortuorum, et iudicii æterni (*Hebr. vi, 1 et 2*). Ista omnia in Baptismo traduntur, quæ negat esse repetenda, utique in consecrandis fidelibus. Nam in verbi Dei tractatione atque doctrina, non iterum tantum, sed sæpius dicenda sunt, sicut rerum de quibus disserit oportunitas flagitat.

20. An vero jam illud occurrit, ut non jam si quodlibet peccatum sciens admiserit, sed si proprio peccatum in Spiritum sanctum sciens admiserit, tunc non habere veniam iudicetur? Quo loco quæri potest utrum scirent Judæi per Spiritum sanctum operari Dominum, quando eum in principe dæmoniorum dæmonia excludere blasphemabant (*Matth. ix, 34*)? Miror autem quomodo possent in illo Spiritum sanctum cognoscere, cum ipsum Dominum Filium Dei esse nescirent: in illa scilicet cæcitate, quæ ex parte in *Israel facta est, donec plenitudo Gentium intraret* (*Rom. xi, 25*). De qua opportunius suo loco, Domino adjuvante atque permittente, tractabitur. Deinde si dijudicatio spirituum illa intelligitur, qua quisque dijudicat utrum in quoquam Spiritus sanctus, an fallacis spiritus operetur; hæc autem dijudicatio certo quodam tempore per Spiritum sanctum fidelibus datur, sicut alio loco idem apostolus dicit (*I Cor. xii, 10*): quomodo poterant infideles Judæi sine isto munere dijudicare, utrum per Spiritum sanctum Dominus operaretur: et tamen in eis, ut justa pœna ferirentur, peritissima indicia malevolentis claruerunt, et cum falsos testes in eum compararunt (*Matth. xxvi, 59-60*), et submiserunt simulatores qui eum in verbo caperent (*Id. xxii, 15-17*); et cum tremenda mirabilia, quæ in ejus resurrectione facta sunt, eis renuntiarentur, famam falsam disseminare, ac veritatem abscondere, cunctodum corruptione conati sunt (*Id. xxvii, 43*); et alia malitiosi et venenosi animi signa in eis, quantum evangelica narratio demonstrat, apparuerunt.

21. Unde jam velut incæpit clucere, eum peccare in Spiritum sanctum, qui operibus quæ per Spiritum sanctum fiunt, malevolo animo contradicit. Quanquam enim nesciat utrum ille sit Spiritus sanctus; tamen qui hoc animo est, ut ea opera quibus invidet, malit non esse Spiritus sancti; non quia mala sunt, sed quia invidet eis, quia ipsi bonitati est contrarius per malitiam suam; recte in Spiritum sanctum peccare iudicatur. Verumtamen si ex eo quoque hominum numero, quibus Dominus illud crimen objicit, veniens ad fidem Christi, et pœnitendi crucialibus edomita invidia salutem cum lacrymis poscens, sicut etiam nonnulli eorum fortasse fecerunt; quæro utrum quisquam tanto errore crudescat, ut aut neget eos ad Christi baptismum admitti oportuisse, aut frustra admissos esse contendat? Nam si quis per invidiam opera divina blasphemat, quoniam bonis Dei, hoc est donis Dei malitia sua resistit, in Spiritum sanctum peccare, et propterea spem venis non habere existimandus est: attendamus utrum ex eo numero fuerit apostolus Paulus. Dicit enim: *Qui prius sui blasphemus, et persecutor, et injuriosus; sed misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate* (*I Tim. i, 13*). An

forte ideo non pertinuit ad hoc genus criminis, quia non erat invidus? Andiamus quid alibi dicat: *Fuimus enim, inquit, et nos stulti aliquando et increduli, errantes, serventes voluptatibus et desideriis variis, in malitia et insidiosis agentes, abominabiles, invicem odio habentes* (*Ti. iii, 5*).

22. Si ergo nec Pagani, nec Hebræis, nec hæreticis, aut schismaticis nondum baptizatis, ad baptismum in Christi aditus clauditur, ubi condemnata vita priore in melius commutentur; quamvis Christianitati et Ecclesie Dei adversantes antequam christianis Sacramentis abluerentur, etiam Spiritui sancto quanta potuerunt infestatione resisterint: si etiam hominibus, qui usque ad Sacramentorum perceptionem veritatis scientiam perceperunt, et post hæc lapsi Spiritui sancto resisterunt, ad sanitatem redeuntibus, et pœcem Dei pœnitendo quærentibus, auxilium misericordis non negatur: si denique de illis ipais quibus blasphemiam in Spiritum sanctum ab eis probatam Dominus objicit, si qui respiscentes ad Dei gratiam confugerunt, sine ulla dubitatione sanati sunt: quid aliud restat, nisi ut peccatum in Spiritum sanctum, quod necque in hoc seculo, neque in futuro dimitti Dominus dicit, nullum intelligatur nisi perseverantia in nequitia et in malignitate, cum desperatione indulgentiæ Dei? Hoc est enim gratiæ illius et paci resistere, de quibus nobis sermo nunc ortus est. Nam hinc licet advertere, etiam ipsi Judæis, quorum blasphemiam Dominus arguit, non fuisse clausum corrigendi se et pœnitendi locum; quod idem Dominus in ea ipsa reprehensione ait illis: *Aut facite arborem bonam, et fructum ejus bonum; aut facite arborem malam, et fructum ejus malum* (*Matth. xii, 31-33*). Quod utique nulla ratione diceretur eis, si propter illam blasphemiam jam commutare animum in melius, et recte factorum fructus generare non possent, aut frustra etiam sine peccati sui dimissione generarent.

23. Ergo quia Dominus in Spiritu Dei expellebat dæmonia, cæterosque humanorum corporum morbos languoresque sanabat, non ob aliud nisi ut crederetur dicenti sibi, *Agite pœnitentiam; appropinquavit enim regnum caelorum* (*Id. iii, 2*). Invisibiliter enim peccata dimittuntur, cui dimissioni fidem miraculis comparabat: quod in illo paralytico manifestissimo ostenditur. Cum enim primo ei donum visibile obtulisset, propter quod venerat; non enim jam venerat Filius hominis, ut iudicaret sæculum, sed ut servaret sæculum (*Joan. iii, 17*): cum ergo dixisset, *Dimissa sunt tibi peccata*; murmuratumque esset a Judæis indignantibus quod eis tantam potestatem sibi arrogasse videretur: *Quid est, inquit, facilius dicere, Dimissa sunt tibi peccata; an dicere, Surge et ambula? Ut scitis autem quia potestatem habet Filius hominis dimittere peccata, (dicit paralytico) Tibi dico, surge, tolle grabatum tuum, et vade in domum tuam* (*Marc. ii, 5-11*). Quo facto, et quibus dictis satis declaravit ideo se illa facere in corporibus, ut crederetur animas peccatorum dimissione liberare, id est, ut de potestate visibili potestas invisibilis mereretur fidem. Quia ergo in Spiritu Dei faciebat illa omnia, ut gratiam pœcemque ho-

minibus largiretur; gratiam in remissione peccatorum, pacem in reconciliatione Dei (a), a quo separant sola peccata: cum dixissent Judæi quod in Beelzebub eji- ceret dæmonia, misericorditer eos voluit admonere, ne verbum dicerent et blasphemiam in Spiritum san- ctum (*Matth. xii, 22-33*), hoc est, ne gratiæ Dei paci- que resisterent, quam per Spiritum sanctum do- nare Dominus venerat. Non quia jam hoc fecerat, quod sibi neque in hoc sæculo, neque in futuro dimit- teretur; sed ne desperando de venia, aut quasi de sua justitia præsumendo, et poenitentiam non agendo, aut perseverando in peccatis, hoc facerent: hoc modo enim dicrent verbum, hoc est blasphemiam in Spi- ritum sanctum, in quo Dominus signa illa propter largiendam gratiam pacemque faciebat, si perseveran- tia peccatorum ipsi gratiæ paci- que resisterent. Ver- bum enim dicere, non ita videtur hic positum, ut tan- tummodo illud intelligatur quod per linguam fabrica- mus, sed quod corde conceptum, etiam opere expri- mimus. Sicut enim non constentur Deum, qui tan- tum oris sono confitentur, non etiam bonis operibus: nam de his dictum est, *Confitentur enim se nosse Deum, factis autem negant* (*Tit. 1, 16*). Ex quo manifestum est dici aliquid factis, sicut manifestum est negari ali- quid factis. Et sicut illud quod ait Apostolus, *Nemo dicit, Dominus Jesus, nisi in Spiritu sancto* (*1 Cor. xii, 3*); non potest recte intelligi, nisi in factis dicere in- telligatur. Non enim hoc in Spiritu sancto dicere pu- tandi sunt, quibus ipse Dominus dicit, *Uiquid mihi di- citis, Domine, Domine, et non facitis quæ dico vobis* (*a*) *1 Retract. cap. 25.*

(*Luc. vi, 46*)? et illud, *Non omnis qui mihi dicit, Domine, Domine, intrabit in regnum calorum* (*Matth. vii, 21*). Sic etiam qui hoc verbum, quod sine venia vult intelligi Dominus, in Spiritum sanctum dicit, hoc est, qui desperans de gratia et pace quam donat, in peccatis suis perseverandum sibi esse dicit, dicere in- telligendus est factis: ut quomodo illi factis Dominum negant, sic isti factis dicant se in mala vita sua et per- ditis moribus perseveraturos, et ita faciant, hoc est perseverent. Quod si faciunt, quis jam miretur, aut quis non intelligat, et Dominum Jesum Christum per illam comminationem ad poenitentiam vocasse Ju- dæos, ut eis in se credentibus gratiam pacemque dona- ret; et huic gratiæ paci- que resistentibus, et hoc mo- do verbum atque blasphemiam in Spiritum sanctum dicentibus, hoc est, in peccatis suis desperata atque im- pia mentis obstinatione perseverantibus, et adver- sus Deum sine humilitate confessionis atque poeniten- tiæ superbientibus, neque in hoc sæculo, neque in futuro veniam posse concedi? Quæ si ita sunt, oppor- tunitate tractandi de gratia et pace, quæ nobis est a Deo Patre et Domino nostro Jesu Christo, magna et difficillima eodem ipso Domino largiente questio dis- soluta est. Quisquis autem adhuc de re tanta diligen- tiorem considerationem tractationemque desiderat, in Evangelii tractatione atque in verbis Evangelista- rum sibi desideranda esse cognoscat: et meminerit nos nunc Epistolam Pauli apostoli ad Romanos susce- pisse tractandam, cujus Epistolæ textum consequen- tem in aliis voluminibus, si Dominus voluerit, vesti- gabimus, ut hujus jam tandem iste sit modus.

De subsequenti opere, vide lib. 1, cap. 24, Retractationum, a col. 622, verbis, Post hunc librum exposui, usque ad col. 623, verbis, Scripsit Apostolus. M.

S. AURELI AUGUSTINI HIPPONENSIS EPISCOPI EPISTOLÆ AD GALATAS Expositionis liber unus^(a).

PRÆFATIO.

1. Causa propter quam scribit Apostolus ad Galatas, hæc est, ut intelligent gratiam Dei id secum agere, ut sub Lege jam non sint. Cum enim prædi- cata eis esset Evangelii gratia, non desererant quidam ex circumcissione, quamvis Christiani nomine, non- dum tamen tenentes ipsum gratiæ beneficium, et

adhuc volentes esse sub oneribus Legis, quæ Domi- nus Deus imposuerat, non justitiæ servientibus, sed peccato, justam scilicet Legem injustis hominibus dando ad demonstranda peccata eorum, non auf- renda: non enim aufert peccata nisi gratia fidei, qua per dilectionem operatur: sub hac ergo gratia jam Galatas constitutos, illi volebant constituere sub one-

ADMORŒTIO PP. BENEFACTOŒRUM.

Castigatus est (hic liber) ad eosdem codices cum Expositione Epistolæ ad Romanos: prætereaque ad alterum Thuanum, ad Albinensem, Michaclinum et Sergiensem.

Comparavimus præterea eas omnes editiones initio Retr. et Confess. t. 1, memoratas. M.

(a) Scriptus circiter Christi annum 304: scilicet Augustino adhuc presbytero, ex lib. 1 Retract., capp. 23 et 24.